

GYVIEJI ARCHYVAI

„Tai Žiūrų slaunas kaimas...“

Šiais žodžiais prasideda viena iš daugybės autentiškų paties seniausio Varėnos krašte Žiūrų folkloro ansamblio dainų – šios iki graudulio gražios dzūkiškos dainos ir vėl melodingai bei garsiai nuskambėjo kaimo pievoje šalia Ūlos surengtoje ansamblio penkiasdešimties metų jubiliejaus šventėje, į kurią gausiai susirinko dideli ir maži, kaime gyvenantys ir iš jo kilę...

Iškilingam jubiliejiniam koncertui čia buvo pastatyta didžiulė scena su profesionaliu apšvietimu ir vaizdo projekcijų ekranais.

Nuo senų senovės Žiūruose gyvenantys žmonės buvo tarsi suaugę su gražia gamta ir senovine buitimi. Jie saugojo ir tebesaugo savo tradicijas, amatus ir dainuoja nuostabias dainas. Žiūriškiai vieni pirmųjų nušluostė užmaršties dulkes nuo senovinių dzūkų dainų skrynios. Atvėrė jos dangtį, ir joje esantys dzūkiški perlai po visą Lietuvą pabiro.

Prieš pusšimtį metų įsikūręs folkloro ansamblis šiandien garsus visoje Lietuvoje, o jo atliekamos dainos pasklido po atokiausius kampelius. Džiugu, kad ansamblio moterys ir keli vyrai dainuoja iki šiol, taip pat ir ansambliui daug metų vadovavusi Marcelė Paulauskienė. Prieš kelis dešimtį metų ansamblis atsikūrė, ir dabar jame dainuoja beveik penkiasdešimt ansamblių narių – net keturios kartos, auga ir dainuoti ruošiasi penktoji.

Tai dar kartą paliudijo jubiliejinė ansamblio šventė, kuri prasidėjo, kai didelis būrys – baltai pasidabinusios vyriausios ansamblietės ir keletas vyrų, jų vaikai, vaikaičiai, marčios, žentai – pro ažuolo lapais apipintus vartus tartum įplaukė dainuodami „Per laukų ajau, žodžį kalbėjau“.

Šventę vedusi muzikologė Loreta Sungailienė pasidžiaugė, kad ne be reikalo buvo nuspręsta Žiūrų kaimo dainavimo tradiciją įtraukti į Lietuvos nematerialaus kultūros paveldo vertybių sąvadą. Ji priminė ansamblio istoriją ir sakė, kad šiame kaime nuo senų senovės dainavusių žiūriškių tradicijas perima vaikai, vaikaičiai. „Visa tai Žiūruose gyva, dainavimas tapo jūsų kultūrinio tapatumo ženklu. Šias dainas – ir vienbalses, ir daugiabalses – vertinu už skambumą, melo-

dijų vingrumą“. Muzikologė pažymėjo, kad ansamblyje dainavę vyrai įkvėpė dainuoti ir kitus, kad jame dabar dainuojantys tai daro labai nuosirdžiai, ir kiekvieną kartą daina suskamba gražiai, prasmingai išpasakojama dainos istorija. „Didelės meninės vertės dainas jūs visada dainavot iškilmingai, pasitempę, iš visos širdies. Tai visada būdavo nepaprasta ir didinga“.

Žiūriškių atvažiavusi pasveikinti dainininkė Veronika Pavilionienė prakalbo dzūkiškai: „Kap pirmų rozų aš jus pamatiau universitetan, nuo to laiko visadu sakau, kad niekas gyveniman tep gražiai nedainuoja, kap dzūkai, jie dainuoja kap angelai“. Ji pasidalino vienu gražiu prisiminimu, kai kaime vykusiu vestuvių metu kaimo žmonės uždainavo „apie pucinėlį, tai dainavo tep, kap niekas pasaulin nedainavo ir nedainuos, atrodo, kad jokio scikluko vyrai būt nedarį“.

Gražią dzūkišką dainą sudainavo kaimo provaikaitė Saulė Miškinytė, šiame ansamblyje pradėjusi dainuoti penkerių ir su žiūriškiais dainuojanti daugiau kaip dešimt metų. Ji tapo 2021 m. Lietuvos vaikų ir moksleivių – lietuvių liaudies kūrybos atliekų – konkurso „Tramtatulis“ nacionalinio rato laureate.

Savos kūrybos eiles apie šio kaimo ir žmonių unikalumą skaitė Žiūrų vaikaitė, Vilniuje gyvenanti ir dirbanti Vilma Budėnienė.

Senąją kaimo dainą užtraukė ir būrys ansamblio narių vaikų bei provaikaičių.

Marcelės Paulauskienės dukra Virginija jaunesniosios kartos vardu padėjojo ilgamečiams ansamblio dainininkams. „Kap buvom mažiukai, mes visadu girdėjom tas dainelas, ir kažkokia sėklukė mummyse pasisėjo, užtai ir mes dar norim dainuoc. Dėkui motulės, dėkui, tėvuliai, kuriej mus išmokėt tų dainų“.

Jautriai buvo prisiminti ir

pagerbti Anapilin išėję visi ansamblyje dainavę kaimo žmonės.

Su švente žiūriškius dzūkiškai pasveikino Varėnos rajono savivaldybės meras Jonas Kašėta: „Labas vakaras, slaunas Žiūrų kaime, slauni jo žmonys. Žiūrų kaimas giedoja šimtus metų. Tos giesmės labai glosto širdį. Daugelis Lietuvos žmonių pažino Varėnos kraštų nuog Žiūrų ne cik dėl to, kad cia gražiai giedojo, bet kad cia buvo ypatynga kaimo dvasia, prie tos dvasios buvo ir vaišės, ir visa tai sukūrė bendrų Žiūrų legendų. Ačiū Jumi, mielieji, kad ciek metų garsinot savo gimtųjų kraštų. Mes tai labai vertinam ir dzidziuojamės“. Žiūrų ansambliui rajono vadovas įteikė padėką ir garso kolo nelę, kad „aplinkiniai kaimai užgirst, kap praseda repetitijos, ir sveitit padainuoc“. Padėkomis buvo pagerbti ir kiekviena šeima bei pavieniai ansamblyje dainuojantys Žiūrų kaimo žmonės.

Daug kūrybinės sėkmės ir stiprybės, sveikatos žiūriškiams linkėjo Seimo narys Juozas Baublys. Sveikinimus ir dovanas kolektyvui per jį perdavė Seimo pirmininkė Viktorija Čmilytė-Nielsen, o asmenines padėkas ir sveikinimus – Kultūros ministras Simonas Kairys.

Marcinkonių seniūnijos seniūnas Vilius Petraška ansambliu linkėjo gražiausias dzūkiškas dainas dainuoti ne vieną šimtą metų.

Tą vakar nuskambėjo pačios gražiausios ansamblio dainos, o šventinį koncertą vainikavo Žiūrų kaimo himnas „Tai Žiūrų slaunas kaimas“, ir jo graži melodija aidėjo toli pušų viršūnėm.

Margų pievoje šalia Ūlos jauniausios kaimo „atžalos“ pasodino ažuoliuką – kad kaimas gyvuotų ir skambėtų šimtų metų.

Jubiliumus skambiomis dainomis ir dovanomis sveikino Marcinkonių folkloro ansam-

blis, Varėnos kultūros centro folkloro ansamblis „Žeiria“, folkloro ansamblis „Vilniaus dzūkuliai“, ansamblis „Racilai“.

Po jubiliejinio ansamblio koncerto dar ilgai Žiūruose netilo dainos ir linksmybės, netrūko dzūkiškų vaišių, ansambliciai, jų vaikai ir vaikaičiai prisiminė pačias įdomiausias su ansamblio gyvymu susijusias akimirkas.

Kokią charizmą, kokį stiprų širdies „magnetą“ reikia turėti, kad šalia baltom skaisios buvo ir vaišės, ir visa tai prijuostėm pasipuošusių garbingo amžiaus moterų ir vyrų stovėtų jų vaikai, vaikaičiai, marčios, žentai, į Žiūrų ansambli dainuoti suvažiuojantys iš visos Lietuvos.

Pabandykime nušluostyti istorijos dulkes... Žiūrų ansambli visada būrė ir jam vadovavo entuziastingos, meilės Žiūrams bei dzūkų folkloro tradicijoms kupinos asmenybės. 1970 m. rudenį Jonas Trinkūnas suorganizavo ekspediciją Žiūrų kaime, kur kartu su studentais užrašinėjo kaimo žmonių dainas. Vieną vakarą, geriausias pateikėjas pakvietus į vieną trobą, kaimo žmonės uždainavo taip, kaip, atrodo, jau kelias dešimt metų kartu dainuotų. Ekspedicijos organizatoriaus paraginti dainininkai rinkosi dažniau ir dažniau – taip pamažu susibūrė etnografijos ansamblis. 1971 m., J. Trinkūno kvietimu, Žiūrų kaimo folkloro ansamblis pirmą kartą pasirodė pilnutėlėje Vilniaus universiteto Didžiojoje salėje. Pasirodymai pirmuosiuose koncertuose Vilniuje, Kaune, Gardine 1972 m. padėjo kolektyvui pelnyti geriausio Varėnos rajono etnografijos ansamblio vardą. 1974 m. koncertuota ir Rumšiškėse, Liaudies buities muziejaus atidaryme. Kartu su Žiūrais padėjo ir kiti dainingi Dzūkijos kaimai. Per trumpą laiką (1971–1972 m.) Dzūkijos regione susikūrė daug etnografijos ansamblių.

Žiūrų folkloro ansamblio vairą pradžioje padėjo sukurti mokytojas Pranas Kalanta (pirmasis kolektyvo vadovas), o pagrindinė dainų vedančioji, repetitijų, programų ir išvykų iniciatorė bei organizatorė buvo ir iki šiol tebėra bibliotekininke dirbusi Marcelė Paulauskienė. Būdamą tuomet trisdešimtmetė, bendrai dainai ji gebėjo suburti ir savo bendraamžius, ir vyresnius, jau senokai Anapilin išėjusius, kaimo dainininkus, kurie iki šiol vadinami „mūsų senieji, mūsų garbieji“.

Beveik visi Žiūrų ansamblio žmonės buvo ir yra puikūs dainininkai, pasakotojai, papročių pateikėjai. Raudoti mokoje visos moterys.

Reikšmingiausias įvykis kolektyvo istorijoje – 2005 m. Žiūrų kaimo folkloro ansamblis buvo įvardintas geriausiu 2004 m. kaimo folkloro ansambliu (nominacija įsteigta Lietuvos liaudies kultūros centro) ir apdovanotas „Aukso paukštės“ statulėle.

Žiūrų kaimo dainos skamba LTV filmuose, radijo laidoje, gerose publikacijose: 1972 m. išleistoje garso plokštelėje „Žiūrų etnografinis ansamblis. Vainikų pyrimo programa“, 1996 m. – to paties pavadinimo garsajuostėje, o senovinis vestuvių folkloras įrašytas 1999 m. į garsajuostę „Ir prapuolė ma dalalė“. 2008 m. išleista kompaktinė plokštelė „Aš keliauju keliavau“.

Ansamblio repertuaras, parengtos programos ne kartą dokumentuotos įvairių etninį paveldą kaupiančių institucijų ir asmenų: Lietuvos muzikų ir teatro akademijos Muzikologijos instituto Etnomuzikologijos skyriaus, Lietuvos liaudies kultūros centro, Lietuvių literatūros ir tautosakos instituto mokslinių bendradarbių ir kt.

Ansamblio vadovė Marcelė Paulauskienė – viena iš tų dainingųjų dzūkių, kuri sako: „Liūdna man būt gyventi be dainų. Kadu dainuoju, tai gy-

venu“. Ji moka daugiau kaip pusantro šimto senųjų dzūkiškų dainų, įvairiausių dzūkiškų pasakojimų. 2001 m. M. Paulauskieniė įteiktas Varėnos kultūros ir meno tarybos įsteigtas rajono kultūrai nusipelnusių žmonių apdovanojimas – „Sidabrinės bitės“ ženklas ir Savivaldybės kultūros premija. 2009 m. Marcelė Paulauskienė už tradicinės kultūros puoselėjimą ir sklaidimą buvo apdovanojama Kultūros ministerijos premija. Visuomenei buvo pristatyta jos dainų ir tautosakos rinktinė „Kur tas šaltinėlis, kur aš jauna gėriau“. Jos surinkta ir pateikta etnografinė bei tautosakinė medžiaga – didžiulis tradicinės kultūros turtas, atspindintis ne tik josios paveldą, bet ir šiandien Žiūrų krašte gyvuojančią tradiciją.

Visi, kas nori pajusti tikrąją šio krašto dainų dvasią, dzūkiškos melodijos ir gražios tarmiškos kalbos grožį, tegu užsuka į senąjį Žiūrų kaimą – kaimo moterys ir vyrai mielai padainuos.

Šie Žiūrų kaimo žmonės – dainuojantys, šokantys, kuriantys – vienas didžiausių Varėnos krašto turtų. Jų dėka vienas gražiausių Lietuvos kampelių dar išsaugojo savią gyvenimo būdą, papročius ir tradicijas.

Klausantis senovinių dainų, skanaujant grikinės babkos, pyragėlių su grybais bei kitų dzūkiškų skanėstų, stebint, kaip linksminasi šio kaimo žmonės, nejučia pagalvoji: „Šitame kaime tikrai dar gyva senoji Dainava...“.

Tikime, kad ansamblis dar ilgai gyvuos, dar aplankys ne vieną Lietuvos kampelį ir sveičią šalį, sušildys širdis, savo senelių ir tėvų dainas perduos jaunimui.

Rūta AVERKIENĖ
Varėnos rajono savivaldybės administracijos Bendrojo skyriaus vyr. specialistė